

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia 11 (2020)

ISSN 2082-0909

DOI 10.24917/20820909.11.15

Milivoje Mlađenović

ORCID 0000-0001-5854-4164

Pedagoški fakultet u Somboru Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)

Status dramskih i pozorišnih sadržaja u nastavi u osnovnim školama u Srbiji – osnova za nastavni predmet dramska kultura

Književnost je, kao i dramska umetnost, deo jezično-komunikacijskog područja pa je otud sasvim očekivano da su sadržaji koji se odnose na dramu i pozorište integrisani u nastavu maternjeg jezika. Puko nabranje dramskih književnih dela u važećim nastavnim programima Srpskog jezika u osnovnim školama u Srbiji pokazalo bi kvantitativnu stranu tih sadržaja i kakav položaj dramska književnost ima, ali tek usredsređenost na analizu plana i ostvarivanja tih sadržaja upotpunili bi sliku u strateškim dokumentima projektovanog predmeta *Dramska kultura*¹, što bi trebalo da bude i glavna tekovina ovog rada.

Dramska umetnost je prisutna u obrazovno-vaspitnim programima, u različitim oblicima, ali je retko Drama oblikovana kao nastavni predmet. „Godina 2003. izuzetno je značajna jer reforma uvodi u školski program oblast Umetnosti, u okviru koje prvi put, uz Muziku i Vizuelne umetnosti, postoji Drama i pokret. Nažalost (...) dolazi godina 2004. i zaustavljanje reformskih promena, izbacivanje Drame i pokreta iz školskog programa i, uopšte, odbacivanje pristupa gde se Umetnosti tretiraju kao oblast”². Tako su u Srbiji dramski sadržaji, elementi drame, ostali inkorporirani u nastavi maternjeg jezika i književnosti i to, uglavnom, kao metodički instrument ili su eventualno tretirani kao vannastavna aktivnost koja se ne ocenjuje, čime

¹ Opređelili smo se za termin *Dramska kultura* kako ga definiše Sunčica Milosavljević, pošto on obuhvata široku *obrazovno-vaspitu oblast* koja bi „za celu školsku populaciju obuhvatila: ispunjenje *obrazovnog zadatka (dramsko obrazovanje)*: sticanje *znanja* o dramu i pozorištu, razvoj *veština* za razumevanje dramskog izražavanja i razvoj kulturnih *navika* vezanih za dramsku umetnost, ispunjenje *vaspitanog zadatka (dramsko vaspitanje)*: razvoj *psiho-fizičkih sposobnosti* kroz dramsko izražavanje i, kroz taj proces, formiranje *vrednosnih stavova*” (S. Milosavljević, *Dramska pedagogija – dramska umetnost u integrisanom obrazovanju*, Beograd 2016, s. 283). Na taj način olakšaće se prohodnost kroz „šumu” termina koji se upotrebljavaju za označavanje pristupa dramskim sadržajima i njihovoj obradi u osnovnoj školi: dramska pedagogija, dramski metod, dramski rad, pozorišno obrazovanje, dramsko vaspitanje itd.

² *Drama i pozorište u obrazovanju. Rezultati, istraživanja i preporuke* (DICE – Drama Improves Lisbon Key Competences in Education), [u:] *Kulturna uloga škole i obrazovna uloga culture i umetnosti* (učesnici u DICE projektu: LJ. Beljanski Ristić), Beograd 2015, s. 46.

se učenici ne motivišu u dovoljnoj meri da se značajnije opredeljuju za bavljenje dramom. U Srbiji je reforma obrazovanja već dugo u toku. „Ona predviđa promenu obrazovne paradigme u pravcu njenog osavremenjenja, približavanja potrebama društva i integrisanja – kako u okviru nastave (intra- i interpredmetno), tako i u odnosu na socio-kulturni kontekst”³. Međutim, nagoveštenoj promeni stanja u obrazovanju, kad je reč o tretmanu dramske kulture, odupiru se, između ostalog, interesne grupe u okviru umetničke grupe predmeta jer se škole finansiraju prema broju časova.

Dramska pedagogija se delimično oslanja i na teatrologiju⁴. Za sada ta veza nije dovoljno čvrsta, jer teatrologija se, kao nauka o pozorištu sa univerzalnim težnjama, ne bavi izrazito područjem dramske pedagogije, ali se očekuje da će uzajamnost ovih disciplina nužno biti ojačana uključivanjem i upotrebom savremenih pozorišnih formi.

Pozorištem se uči i podučava, još od antičkog doba, pa se nastavlja i u srednjevekovlju i renesansi aktiviranjem školskog pozorišta, a još više u doba prosvetiteljstva. „U 20. veku ovaj koncept oživljava kroz političko pozorište (Piskator, sovjetski agitprop i dr.), a direktno ga nastavlja Breht koji u centar pažnje pozorišta stavlja uticaj na gledaoca, učvršćujući kopču između pozorišta i politike i aktivirajući gledaoca kao reflektivno biće”⁵. Bitno je istaći da predmet i svrha dramske pedagogije nisu podučavanje glumi i istorija pozorišta, nego insistiranje na improvizacijama i slobodnoj igri. Položaj Drame odrediće pravac u kome se bude kretala obrazovna filozofija srpskog društva. Reforma je u toku, i ne odvija se bez trzavica, odnosno kritika da se reformskim procesom obrazovanje udaljava od vaspitanja i kulture, te da će time takođe biti skrajnute humanističke vrednosti bitne za razvoj individualnih i kolektivnih identiteta (uz delovanje faktora culture). Zato Sunčica Milosavljević smatra izuzetno važnim horizontalno povezivanje kurikuluma koje (za razliku od vertikalnog, kome je cilj celoživotno učenje) „podrazumeva objedinjavanje gradiva u nastavnom postupku: unutar jednog predmeta (intradisciplinarno) ili dva ili više predmeta (multi-, inter- ili trans-disciplinarno). Kod intradisciplinarnog povezivanja, cilj je da učenici sagledaju celinu jedne discipline (...). Integrisanje se ostvaruje na nivou nastave (integrativna nastava), putem integrativne didaktike”⁶. Na taj način bi se, smatra autorka, prevazišla pojava „predmetnih feuda“ a učenici bi stekli povezano znanje koje ima neuporedivo veći značaj.

Srpski obrazovni sistem počiva na zakonskoj regulativi: Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakonu o osnovnom i Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Strategiji (SROS), te podzakonskim aktima. U praksi se pomaljuju izvesni integrativni elementi, ali ipak integrisano obrazovanje⁷ u Srbiji pripada sferi

³ S. Milosavljević, *Dramska pedagogija...*, s. 18.

⁴ Teatrologija je, prema Patrisu Pavisu, nastala onog časa kada se oslobodila iz ropstva književnosti, „te kada se pojavila režija i razmišljanja reditelja o odnosima kazališta s drugim kulturnim praksama” (P. Pavis, *Pojmovnik teatra*, Zagreb 2004, s. 376).

⁵ S. Milosavljević, *Dramska pedagogija...*, s. 32.

⁶ Ibid., s. 236.

⁷ S. Milosavljević definiše integrisano obrazovanje kao „sistem ravnopravnog, dostupnog, inkluzivnog savremenog obrazovanja usmerenog na dete / mladog čoveka koji uči

budućnosti. Procedura i aktivnosti oko pridruživanja Srbije EU ubrzaće i usvajanje principa integrisanog obrazovanja.

Nastavni program predmeta Srpski jezik i književnost u osnovnoj školi u Srbiji čine tri predmetne oblasti: Književnost, Jezik i Jezička kultura. Važno je naglasiti da se sve tri oblasti nastave međusobno prepliću te da nije izvodljivo izlučiti jednu oblast i izučavati je bez kontakta sa drugom. „Kada pogledamo dijagnozu stanja, s jedne strane možemo reći da drame nema u obrazovanju ili je ima veoma malo, i to uglavnom na nivou sadržaja, dok je na nivou alata (načina, metoda rada, odnosa prema fenomenima) gotovo uopšte nema”⁸. Međutim, svakako bi svrsihodno bilo izlučivanje operativnih zadataka iz programa nastave književnosti i jezika u osnovnoj školi koji imaju naglašen karakter dramskog i scenskog i njihovo grupisanje u posebnu grupu zadataka, kao baze za formiranje posebnog predmeta koji bi se zvao Dramska kultura. To bi bilo dobro polazište za izgradnju novog nastavnog predmeta, ali bi, naravno, taj sadržaj pretrpeo izmene, pre svega u području dominantno književnoteorijskog tumačenja⁹. Dramski tekstovi, njihovo čitanje i izučavanje dramskih tekstova, interpretacija, usvajanje „književnoteorijskih pojmova vezanih za dramu u nastavnim programima za osnovnu školu usklađeni su sa perceptivnim mogućnostima učenika, pa razvrstani zavisno od uzrasta učenika”¹⁰.

U okviru nastavnog predmeta Srpski jezik, između ostalih ciljeva i zadataka uopšteno se navodi kako bi učenici u osnovnoj školi trebalo da se osposobe da tumače odabrana pozorišna ostvarenja iz srpske i svetske baštine, te da se, naglašeno je, „postupno i sistematično” osposobe za doživljavanje i vrednovanje scenskih ostvarenja (pozorište, film), kao i da usvoje osnovne teorijske i funkcionalne pojmove iz pozorišne i filmske umetnosti. Cilj je takođe da se učenici podstaknu na samostalno scensko stvaralaštvo i negovanje i vrednovanje učeničkih vannastavnih aktivnosti (dramska sekcija). Apostrofiranu postupnost i sistematičnost moguće je pratiti uvidom u nastavne sadržaje od prvog do osmog razreda osnovne škole.

U **prvom razredu** zastupljeno je postupno i sistematično osposobljavanje učenika za doživljavanje i vrednovanje scenskih ostvarenja (pozorište i film). U Lektiri su predviđeni i dramski tekstovi *Tužibaba* Dušana Radovića, *Car i skitnica* Laze Lazića, *Neće uvek da bude prvi* Aleksandra Popovića. Ovi tekstovi bili bi korišćeni za usavršavanje čitanja i pisanja a istovremeno su podesni i za uvođenje učenika u osnovne funkcionalne pojmove iz oblasti pozorišta i filma: drama, dramska igra, dramska radnja (na nivou prepoznavanja). U oblasti jezičke kulture predviđen je takođe važan zadatak vezan za oblast drame i pozorišta: samostalno scensko

smisleno i kontinuirano, u skladu s ličnim potencijalima i potrebama, u otvorenoj i socijalno odgovornoj školi koja ostvaruje saradnju s porodicom, kao i sa širom zajednicom (S. Milosavljević, *Dramska pedagogija...*, s. 14).

⁸ I. Ivić, A. Pešikan, *Kultura i umetnost u strateškim dokumentima u oblasti obrazovanja u Srbiji: od monodrame do dijaloga*, [u:] *Kulturna uloga škole i obrazovna uloga kulture – drama u obrazovanju*, Beograd 2015, s. 30.

⁹ Neke analize (Milosavljević, Beljanski Ristić) ukazuju da je krajnji ishod tradicionalno tumačenih nastavnih sadržaja, ustanovljavanje razlike između drame kao književnog teksta i dramske predstave i podsticanje kreativnosti učenika.

¹⁰ P. Ilić, *Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi*, Novi Sad 1997.

stvaralaštvo, podsticanje, negovanje i unapređivanje učeničkih vannastavnih aktivnosti u oblasti scenskog stvaralaštva.

U **drugom razredu** u Lektiri su predviđena dramska dela: *Zna on unapred* Gvida Tartalje, *Stara slika na zidu* Dragan Lukića, *Dva pisma* Aleksandra Popovića. Među operativnim zadacima izdvaja se Čitanje dijaloškog teksta po ulogama, a što se tiče tumačenja teksta predviđena je obrada novih pojmova iz oblasti drame: dramski junak, dramska radnja, dramski sukob, dijalog; pozornica, glumac – na nivou prepoznavanja. U okviru operativnih zadataka i u drugim predmetnim područjima (jezik, jezička kultura) takođe su prisutni jedva odvojivi postupci i zadaci koji se tiču scenske umetnosti: prepričavanje sadržine pozorišnih predstava, radijskih i televizijskih emisija za decu. Nastavlja se i razvijenije scensko prikazivanje dramskog / dramatisovanog teksta.

U programu za **treći razred** predviđena su četiri dramska teksta: *A zašto on vežba* Dušana Radovića, *Led se topi* Aleksandra Popovića, *Nikad dva dobra* Jovanke Jorgačević i *Suđenje* Laze Lazića. Ishodi obrade ovih tekstova očituju se u tome da učenici razlikuju književne vrste, među njima i dramski tekst, da na primerima ukažu na dijalog u pesmi, prozi i dramskom delu, te da izvode dramske tekstove. Planirano je čitanje dramskog i dramatisovanog teksta po ulogama. A u okviru tumačenja teksta za obradu su iz oblasti drame predviđeni književni pojmovi dijalog i dramska radnja. Ovi zadaci proističu iz praktične primene metodičkog zahteva za „višim oblicima” znanja i umenja, odnosno primeljivosti i stvaralaštvu.

U **četvrtom razredu** se takođe predviđa obrada tri dramska teksta (Gvido Tartalja: *Podela uloga*; Ljiljana Krstić: *Kad proleće dođe*; Dejan Aleksić: *Slava*), kao i tumačenje pojma sukob dramskih lica. U lektiri je predviđena obrada drame *Pepeljuga* Aleksandra Popovića.

Karakteristika nastavnog plana i programa za **peti razred**, kad je reč o Drami, jesu ishodi koji će omogućiti da učenici odrede dramski rod i vrste, da analiziraju elemente dramskog dela (čin, scena, pojava). Vrlo značajno je što se između ostalih ishoda nalazi zahtev: da se uporedi književno i filmsko delo, pozorišna predstava i dramski tekst. U lektiri su dramska dela *Kirija* Branislava Nušića, *Kapetan Džon Piplfoks* Dušana Radovića i *Biberče* Ljubiše Đokića. *Laža i paralaža* (odlomak o Mesečevoj kraljici) Jovana Sterije Popovića i *Sirano de Beržerak* (odlomak o putu na Mesec) Edmona Rostana. Predviđeno je da se obrade sledeći termini i pojmovi iz oblasti drame: pozorišna predstava i drama, čin, pojava, lica u drami, dramska radnja, scena, kostim, gluma, režija, dramske vrste (jednočinka, radio-drama).

U šestom razredu uulektiri su navedena tri dela: *Izbiračica* Koste Trifkovića i *Analfabeta* Branislava Nušića i *I mi trku za konja imamo* Miodraga Stanisavljevića. U dopunskom izboru letkire predložena je dramska bajka *Snežana i sedam patuljaka* Aleksandra Popovića. Očekuje se od učenika da uoči razliku između epskog, lirskog i dramskog dela, da razlikuje zaplet i rasplet kao etape dramske radnje, da ume da uporedi dramski tekst i pozorišnu predstavu, te da dramatisuje odlomak odabranog književnoumetničkog teksta. Planirana je obrada pojmova iz oblasti drame: komedija (osnovne odlike), monolog i dijalog u drami, didaskalije, replika. Takođe je zastupljeno i čitanje i kazivanje po ulogama. Predviđen je i dodatni rad koji obuhvata analizu filmova i pozorišnih predstava i njihovo upoređivanje.

U **sedmom razredu** među ciljevima i zadacima programa obrazovanja naznačeni su i podsticanje imaginacije i umetničkog senzibiliteta, estetsko doživljavanje i kritičko razmatranje, razvijanje veština i tehnika umetničkog izražavanja kako bi učenik umeo da razlikuje etape damske radnje, da razlikuje autora književnoumetničkog teksta od naratora, dramskog lica ili lirskog subjekta, da uporedi književno delo nastalo po istom predlošku – pozorišnu predstavu i dramski tekst. Za postizanje ovih ishoda, u sedmom razredu osnovne škole predviđeni su odlomci iz Nušićeve komedije *Vlast* i drame *Kanjoš Macedonović* Vide Ognjenović, a u okviru domaće lektire još i *Pokondirena tikva* Jovana Sterije Popovića, *Svemirski zmaj* Dušana Kovačevića. Otuda i zadaci koji se tiču vrednovanja scenskih ostvarenja (pozorište, film), usvajanje teorijskih i funkcionalnih pojmova pozorišne umetnosti (dramska radnja; etape dramske radnje: uvod, zaplet, vrhunac, peripetija, rasplet, dramska situacija).

U **osmom razredu** osnovne škole među bitnim ciljevima i zadacima programa obrazovanja jeste i funkcionalno povezivanje sadržaja predmetnih oblasti pa je u skladu s tim i načinjen izbor dramskih dela za tumačenje i obradu u nastavi: *Noć i magla* Danila Kiša, odlomci iz drama *Jazavac pred sudom* Petra Kočića, *Građanin plemić* Ž. B. P. K Molijera. U lektiri je predviđena komedija *Sumnjivo lice* Branislava Nušića. Sada se već očekuje da učenici u okviru tumačenja teksta budu osposobljeni da prepoznaju međužanrovsku povezanost književnih dela, da razlikuju autora književnoumetničkog dela od naratora i dramskog lika, da u okviru oblasti iz jezičke kulture napišu prikaz, raspravu ili kraći esej, a to u području drame znači da bude osposobljen da napiše i najjednostavniji prikaz dramskog dela ili pozorišne predstave. Takođe se upoznaju sa terminom dramski spev.

Uvidom u sadržaje u aktuelnim nastavnim programima Srpskog jezika u osnovnim školama više je nego uočljiva činjenica da se drama i scenska umetnost nedovoljno afirmišu. Ono što je dobro, jeste okolnost da ciljevi i zadaci u nastavi ne sputavaju nastavnika da se izrazitije bavi dramom, scenskim izvođenjem, pozorištem i, uopšte, scenskom umetnošću.

Status dramske umetnosti govori i o položaju umetnosti u školskim programima uopšte. Umetnost je u školi svedena, praktično, na dve discipline, likovnu i muzičku (pored književnosti koja je deo srpskog jezika), što ne nudi dovoljno obrazovanje o umetnosti, ne postoji povezivanje umetničkih predmeta sa referentnim delovima programa drugih predmeta (književnost, istorija), umetnost nije deo sadržaja koji se polaže na maloj maturi. Zahtev je da se drama, kao i muzička i likovna kultura, u školi ne sagledavaju izdvojeno već celovito, u duhu koncepcije UNESCO-a o proširenom shvatanju umetničkog obrazovanja.

Način realizacije umetničkih sadržaja u školi je tradicionalan: metode rada su dominantno predavačke, nastava izgleda skoro isto kao kod drugih predmeta, mada su priroda i ciljevi ovih predmeta drugačiji; ne koriste se u dovoljnoj meri aktivni i interaktivni oblici rada, niti neki oblici umetnosti (npr. dramski izrazi, pokret); instruktivni materijali i udžbenici veoma liče na udžbenike i materijale ostalih predmeta, uglavnom ne odražavaju drugačiju prirodu ovih predmeta, njihov

specifičan duh i način mišljenja i rada, na osnovu njih se ne vidi da je epistemološka priroda ovih disciplina drugačija¹¹.

Ohrabrujuće je što je, na primer, u Čitanci za prvi razred osnovne škole celo jedno poglavlje (*Svet sa pozornice*) posvećeno drami i pozorištu, u potpunosti vodeći računa o mogućnosti recepcije učenika. U tom poglavlju date su dobre smernice za obradu tekstova. Npr. „Aktivnosti za zagrevanje” – „Ispričaj šta znaš o pozorištu”, imperativni pozivi na stvaralački pristup. „Hajde da stvaramo”. „Da li znaš”, „Šta misliš”, „Kaži mi, kaži”. Zadaci su takođe formulisani tako da forsiraju kreativnost: “ nastavi dalje tako!” itd. „Za primenu je potrebno da u udžbenicima budu date smernice za nastavne sadržaje koji imaju dramski potencijal, odnosno, da sadržaji budu stručno razrađeni, da nastavnik primeni dramske metode u svom radu, kao pedagoški postupak. Udžbenike srpskog jezika za starije razrede osnovne škole karakteriše moderniji pristup u prenošenju i strukturiranju znanja i principi didaktičkog oblikovanja udžbeničkog sadržaja. Primenjene su transmisivna (prenošenje znanja) i formativno-razvojna funkcija (konstrukcija znanja). Udžbenici su oformljeni na takav način da usmeravaju učenika da samostalno izgrađuje konstrukciju znanja o drami i pozorištu, da formira strategije stvaralačkog pristupa dramskom tekstu i pozorišnim formama i da ih, istovremeno, individualno usmerava na sopstveno stvaralačko razmišljanje.

Polazište tradicionalne metodike srpskog jezika i književnosti, uočava se, kad se radi o drami, kroz dva vida: literarni i scenski (teatrološki), uz napomenu da su oni u stalnom preplitanju. Literarna interpretacija dramskog teksta, slično radu na epskom tekstu, zasniva se na utvrđivanju motivacije učenika za čitanje teksta, najave i čitanja. Razlika je samo u tome što se tekst čita po ulogama, jer je dijalog njegova bitna odlika. Važno je da učenici to što pre shvate, kao i to da su opisi dati u didaskalijama, te da je dramska radnja organizovana u formi činova, scena, prizora, slika. „Bitno je da učenici pri tome shvate da su spoljašnje odlike dramske radnje izraz njihovih unutrašnjih odlika: njena bitna unutrašnja odlika su dramski sukobi, a njima odgovara jedino dramska forma kazivanja”¹². Teatrološki pristup dramskom delu, prema Iliću, karakteriše nužnost da se dramsko delo tumači kao scenska predstava. Ilić naglašava da je za teatrološki pristup drami veoma važna mogućnost da učenici vide scensko ostvarenje drame. Međutim, ovaj autor smatra da je „doživljavanje drame čitanjem” ipak primarno, a da su svi ostali oblici samo dopunski oblici izučavanja dramskog dela. Najbitnija odlika teatrološkog izučavanja drame u osnovnoj školi jeste komparacija i konfrontacija doživljaja čitanjem i doživljaja gledanjem predstave nastale na osnovu pročitano dramskog dela. Ovaj

¹¹ Među izuzetke spadaju vrlo instruktivne knjige Olivere Viktorović, objavljene 2003. i 2004. godine, upravo u vreme kada je u nastavni program bio uveden predmet Umetnost i u okviru njega dramske igre i pokret. Udžbenici čiji je autor Viktorovićeva (*Dramske igre i pokret* za niže razrede osnovne škole, *Dramska radionica 1–3* za više razrede osnovne škole, didaktički komplet *Ja glumim i govorim*, kao i priručnik za učitelje *Dramske igre i pokret*), koncipirani su s mišlju o horizontalnoj i vertikalnoj korelaciji. Iz lekcije u lekciju nadovezuju se znanja koja su učenici već stekli. Posebna su vrednost udžbenika likovni sadržaji koji prate svaku lekciju i svojom tematikom maštovito, ali tačno dopunjuju osnovni tekst.

¹² P. Ilić, *Srpski jezik...*, s. 432–433.

oblik rada zastupljen je u obradi nastavnih sadržaja u svih osam razreda osnovne škole, primerena percepcijskim i recepcijskim moćima učenika.

Oba metoda proučavanja dramskog dela podjednako su zastupljena u aktuelnom nastavnom programu. (Npr: polazište je dramski, ali se aktivira postupno i teatrološki pristup). Naglašava se specifičnost teatrološkog događaja, njegova specifičnost, te osobenost recepcije pozorišnog događaja. Branka Jakšić Provči uočava bitne razlike između ovih pristupa: „Literarni pristup usmerava obično interpretaciju na pronalaženje teme, kompozicije dela, likova, idejnog sveta dela, stilsko-jezičke osobenosti. Pri tom se gubi svojstvo drame. Dramsko je ono što suprostavlja, ono što konfrontira nešto ili nekoga, to su lica ili događaji u sukobu koji teži da se ostvari. Teatrološki pristup dramskom tekstu temelji se na vizuelnoj, auditivnoj i kinetičkoj komponenti pri interpretaciji dramskog umetničkog teksta”¹³.

Izvođenje ovakve nastave iziskuje dobro osposobljen nastavni kadar. Pronalaženje pravog metodičkog pristupa „podrazumeva posmatranje, uočavanje, otkrivanje bitnih elemenata dramske (scenske) strukture, ali istovremeno i prosuđivanje, procenjivanje, zaključivanje, dakle kritičko vrednovanje tih elemenata u sklopu dramskih sadržaja kao celine”¹⁴, primećuje Marija Bjeljac. A Miroljub Vučković, govoreći o problemima koji se mogu javiti u postupku doživljavanja i proučavanja dramske umetnosti, naglašava: „Nastavnik ne samo što mora da bude provereni metodičar, nego istovremeno valja da preuzme na sebe i ulogu dobrog dramskog teoretičara, valjanog književnog i pozorišnog kritičara i pouzdanog istoričara književne i scenske umetnosti”¹⁵.

Ovde se otvara sada izuzetno važno pitanje: da li taj nastavnik može da ima i kompetencije koje ima nastavnik pozorišta, pozorišnog obrazovanja, da li on nastupa i u funkciji reditelja ili bi trebalo da učenike prosledi stručnjaku za pozorište?! U programu nastave književnosti su dela trajne vrednosti koja podstiču na kreativan metodički pristup i koja će radoznom nastavniku pri svakom ponovljenom susretu otkriti nešto novo i dotle nepoznato.

Ukazivanje na sintetičnost pozorišne predstave je jedan od najbitnijih ciljeva nastavnikovog angažmana. Njegov zadatak je da učenicima ukaže na vidljive i nevidljive učesnike u njenom konačnom scenskom uobličenju, počev od režije i glume do scenografije i zvučnih i svetlosnih efekata. Pozorišna predstava pruža mogućnost učeniku za složeno, kreativno posmatranje, za razvoj stvaralačke mašte. Dramska dela uvrštena u nastavni program osnovne škole odabrana su tako da na podesan način obuhvate problematiku pozorišnog vaspitanja deteta koja ima dvojak cilj: da uvedu dete u pozorišnu umetnost kao područje „dečje delatnosti”,

¹³ B. Jakšić Provči, *Kako pristupiti dramskom delu*, [u:] *Tumačenje književnog dela i metodika nastave, drugi deo*, Novi Sad 2009, s. 233–249.

¹⁴ M. Bjeljac, *Dramska i lutkarska aktivnost u nastavnoj i vannastavnoj praksi Srpskog jezika u osnovnoj školi*, Novi Sad 2016, s. 27.

¹⁵ M. Vučković, *Posebosti doživljavanja i tumačenja drame*, [u:] *Metodika nastave srpskog jezika*, izbor tekstova, ur. V. Cvetanović, V. Milatović, A. Jovanović, Beograd 1995, s. 171–176.

te da osposobe dete da iz pozorišne delatnosti uđe i u druga područja umetnosti: književnost i slikarstvo, u arhitekturu i vajarstvo, u muziku i ples, ili film i televiziju¹⁶.

Za celovito i temeljno, autoritativno i kompetentno savlađivanje ove problematike, učitelju i vaspitaču su nužno potrebna veća znanja iz oblasti drame, pozorišta nego što će ih on moći direktno da transferiše u radu sa decom predškolskog i osnovno-školskog uzrasta (...) Na fakultetima koji obrazuju učitelje u Srbiji najčešće se sadržaji iz oblasti drame i pozorišta izučavaju u okviru predmeta pod nazivom Scenska umetnost (Pedagoški fakultet u Somboru, Učiteljski fakultet Vranje, Učiteljski fakultet Prizren – Leposavić, Pedagoški fakultet Užice) sa sličnim nastavnim sadržajima, kao i na fakultetima koji ove nastavne sadržaje svrstavaju u predmete pod nazivom Drama i pokret (Učiteljski fakultet u Beogradu), Studije pozorišnih i izvođačkih umetnosti. Na smeru za vaspitače na užičkom fakultetu postoji predmet Dramske igre za decu¹⁷.

U ovakvoj situaciji, kao dopuna dobrodošle su vannastavne aktivnosti, odnosno delovanje dramskih sekcija. Ove aktivnosti takođe proističu iz nastavnog plana i programa. Osim toga, vrlo je česta pojava da se upravo dramski tekstovi koji su u nastavnim programima pripremaju za izvođenje u okviru rada dramske sekcije. Tako se učenici uvode nenametljivo u dramsku umetnost. „Tim radom nastavnik nastoji da istanča dramski ukus članova sekcije: on organizuje gledanje, analizira, kritikuje dramske predstave, navodi članove da čitaju, da gledaju i komentarišu pozorišne predstave, upoznaje ih sa kulturnom funkcijom pozorišta”¹⁸. Sadržaj rada dramske sekcije koncipiran je tako da obuhvati sva ona znanja i umenja koja bi bila neophodna za celovito ovladavanje oblašću koju nazivamo dramskom kulturom. I zaista je velika šteta što obavezni nastavni sadržaji nisu u celini koncipirani po uzoru na sadržaje u dramskoj sekciji. A predviđeno je sledeće: „upoznavanje dramske književnosti i teorije drame, priprema učenika za gledanje pozorišne predstave ili TV drame, analiza pozorišne predstave ili TV drame: gluma, dramaturgija, scenografija, osnovni zakoni dramskog i scenskog stvaralaštva, istorija pozorišta i drame, veliki dramatičari i komediografi, veliki pozorišni glumci i reformatori, scensko-muzički oblici umetnosti, nastajanje pozorišne predstave, dramatisacija proznog dela, praćenje pozorišne kritike, pisanje prikaza pozorišnih predstava i TV drama”¹⁹.

Pošto se u ovom času još ne vidi jasno kada će u osnovne škole u Srbiji biti uveden poseban predmet koji bi se imenovao Drama (ili Dramsko obrazovanje i vaspitanje, po uzoru na nastavu likovnog i muzičkog obrazovanja i vaspitanja), dramske vannastavne aktivnosti biće neopходni nukleus budućeg nastavnog predmeta. Stoga vannastavne i vanškolske aktivnosti u osnovnim školama u Srbiji ne bi smele da imaju karakter periferne delatnosti, nego izuzetno bitnog oblika rada za realizaciju osnovne uloge škole. Potrebno je stvoriti uslove da drama putem

¹⁶ Takođe je važno napomenuti da je pozorište lutaka, kao deci izuzetno bliska forma, podesno za stvaralačku interpretaciju bajkovitih, fantastičnih i čudesnih sadržaja iz narodne i umetničke književnosti, zastupljenih u nastavnim sadržajima.

¹⁷ M. Mladenović, *Analiza nastavnih sadržaja dramskog vaspitaja u programu Pedagoškog fakulteta Sombor (1993–2017)*, „Norma”, br. 2, Sombor 2018, s. 186.

¹⁸ D. Rosandić, *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Zagreb 1986, s. 578.

¹⁹ Ibid., s. 583.

formalnog obrazovanja postane deo obrazovno-vaspitnog rada u školi, tj. potrebno je da se budući nastavnici tokom studija upoznaju sa pozitivnim učinkom koji drama u obrazovanju postiže, posebno u pogledu razvoja učeničkih kompetencija, te da ovladaju veštinama da dramu koriste u obrazovanju. Primetno je da mnogi nastavnici, i pored pozitivnog stava i teorijskog poznavanja značaja drame u obrazovanju, ne žele da je uključe u svoj pedagoški rad, zato što ne vladaju tom veštinom”²⁰.

Dakle, iako je Drama još uvek u potrazi za svojim mestom u srpskom obrazovnom sistemu, njena zastupljenost i u ovom obimu i pristupom njenoj obradi pruža doprinos razvoju vaspitno-obrazovne teorije i prakse. Dilema da li Drama treba da bude samostalna oblast ili metod u vaspitnom i obrazovnom radu, sve je manje prisutna. Uvid u nastavne sadržaje iz oblasti drame i pozorišta pokazuje da sadašnji status drame i pozorišta može da posluži kao osnova za koncepciju budućeg, samostalnog predmeta Dramska kultura.

Literatura

- Drama i pozorište u obrazovanju. Rezultati, istraživanja i preporuke* (DICE – Drama Improves Lisbon Key Competences in Education), [u:] *Kulturna uloga škole i obrazovna uloga kulture i umetnosti* (učesnici u DICE projektu: LJ. Beljanski Ristić), Beograd 2015.
- Bjeljac M., *Dramska i lutkarska aktivnost u nastavnoj i vannastavnoj praksi Srpskog jezika u osnovnoj školi*, Novi Sad 2016, <http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/8188/Disertacija9403.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Đorđević Ž., *Potrebe nastavnika za obrazovanjem i osnaživanjem za primenu drame u obrazovno-vaspitnom radu u našim školama*, [u:] *Kulturna uloga škole i obrazovna uloga kulture – drama*, Beograd 2015.
- Ilić P., *Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi*, Novi Sad 1997.
- Ivić I., Pešikan A., *Kultura i umetnost u strateškim dokumentima u oblasti obrazovanja u Srbiji: od monodrame do dijaloga*, [u:] *Kulturna uloga škole i obrazovna uloga kulture – drama u obrazovanju*, Beograd 2015.
- Jakšić Prović B., *Kako pristupiti dramskom delu*, [u:] *Tumačenje književnog dela i metodika nastave, drugi deo*, Novi Sad 2009, s. 233–249.
- Milosavljević S., *Dramska pedagogija – dramska umetnost u integrisanom obrazovanju*, Beograd 2016, <http://eteze.arts.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/146/S.%20Milosavljevic%20doktorat.pdf?sequence=4&isAllowed=y> 2016
- Mladenović M., *Analiza nastavnih sadržaja dramskog vaspitaja u programu Pedagoškog fakulteta Sombor (1993–2017)*, „Norma”, br. 2, Sombor 2018.
- Pavis P., *Pojmovnik teatra*, Zagreb 2004.
- Vučković M., *Posebnosti doživljavanja i tumačenja drame*, [u:] *Metodika nastave srpskog jezika*, ur. V. Cvetanović, V. Milatović, A. Jovanović, Beograd 1995, s. 171–176.

²⁰ Ž. Đorđević, *Potrebe nastavnika za obrazovanjem i osnaživanjem za primenu drame u obrazovno-vaspitnom radu u našim školama*, [u:] *Kulturna uloga škole i obrazovna uloga kulture – drama u obrazovanju*, Beograd 2015, s. 54.

Status dramskih i pozorišnih sadržaja u nastavi u osnovnim školama u Srbiji – osnova za nastavni predmet dramska kultura

Apstrakt

Rad sadrži opis stanja u izučavanju dramskog stvaralaštva u osnovnim školama u Srbiji, te ocenu pristupa proučavanju drame i pozorišta u aktuelnim nastavnim planovima i programima. Nadalje su u radu istaknute i objašnjene osobenosti i prednosti dramskog pristupa u nastavi, ali i u vannastavnim aktivnostima, odnosno delatnosti dramske sekcije. Cilj rada je da se ukaže da su odabrani nastavni sadržaji dobra osnova za kreiranje nastavnog predmeta Dramska kultura čija je potreba utvrđena u strateškim dokumentima obrazovanja.

Ključne reči: dramska kultura, pozorište, osnovna škola, nastavni programi, integrisana nastava

Status of Drama and Theatre Aspects in Primary Schooleducation in the Republic of Serbia – Foundations for the Subject – Theatre Studies

Abstract

The paper provides the description of the teaching of drama aspects in primary schools in Serbia and the assessment of the approach to studying drama and theatre aspects in the current curriculum. In addition, the paper highlights and explains the particularities and advantages of the dramatic approach to education as well as in extracurricular activities, i.e. activities pertaining to theatre clubs in schools. The paper aims to demonstrate that the selected educational contents are a good foundation for the creation of the subject – Theatre Studies. The need for the subject was determined in the strategic documents on education.

Key words: theatre studies, theatre, primary school, curricula, integrated education

Milivoje Mladenović – vanredni profesor na Pedagoškom fakultetu u Somboru Univerziteta u Novom Sadu za predmete Scenska umetnost, Uvod u pozorišnu umetnost, Stilistika. Autor je studija *Scenske bajke Aleksandra Popovića, Odlike dramske bajke i U zamku zamki. Dramski potencijal poezije i proze za decu*. U pozorištima u Srbiji izvode se desetak njegovih komada za decu (*Baš čelik, Nemušti jezik* itd.), kao i drame za odrasle (*Maestro, Mrazović* itd.).

milivoje_mladjenovic@yahoo.com